

Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarining noqonuniy aylanishiga qarshi kurashish va uning oldini olish masalalari

Komilov Shoxruxbek
Naimjon o'g'li

Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi
305 guruh kursanti

Annotatsiya

Mazkur maqolada transport vositalarida sodir etiladigan o'g'irlik jinoyatlari va ularni ichki ishlar organlari tomonidan fosh etishdagi tezkor-qidiruv faoliyati taktikasi yoritilgan. Jinoyatlarning kriminologik xususiyatlari, sodir etilish shakllari, tezkor-qidiruv faoliyatining bosqichlari, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari, shuningdek, profilaktik choralar chuqur tahlil qilingan. Maqolada amaliy misollar asosida operativ faoliyat samaradorligi, jinoyatni aniqlash va uning oldini olishdagi uslublar ilmiy va amaliy nuqtai nazardan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar:

tezkor-qidiruv, transport vositasi, o'g'irlik jinoyati, jinoyatlarni fosh etish, kuzatuv, jinoyat tahlili, operativ taktika, texnik vositalar, ARAT, profilaktika, jinoyatchilik, GPS, ichki ishlar organlari, huquqni muhofaza qilish, kuzatuv kamerasi.

Kirish

Hozirgi kunda transport vositalari sonining keskin ortishi bilan birga, ularga nisbatan sodir etilayotgan o'g'irlik jinoyatlari ham jiddiy xavotir uyg'otmoqda. Avtomobil salonidan yoki yukxonalaridan moddiy boyliklarni o'g'irlash, butlovchi qismlarni yechib olish, mashina ichiga noqonuniy kirib harakatdan chiqarish – bularning barchasi ichki ishlar organlari faoliyatida tez-tez duch kelinadigan jinoyat turlaridandir. Ushbu jinoyatlarni samarali fosh etish va oldini olish bevosita tezkor-qidiruv faoliyatining to'g'ri rejalashtirilgan va puxta bajarilgan taktikasiga bog'liq.

Asosiy qism

1. Transport vositalarida sodir etiladigan o'g'irlik jinoyatlarining kriminologik tahlili

Transport vositalariga qarshi sodir etiladigan o'g'irliklar odatda quyidagi holatlarda amalga oshiriladi:

1. Yopilmagan yoki qulfni buzish orqali ochilgan avtomobillar;
2. Ko'p qavatli uylar atrofi, bozorlar, avtoturargohlar kabi ommaviy joylar;
3. Kuzatuv kameralari bilan jihozlanmagan hududlar;
4. Tunda yoki yoritilmagan joylarda.

Ushbu jinoyatlarni sodir etuvchilar ko'pincha avvaldan tayyorgarlik ko'rgan, vositalarni olib yuruvchi, kuzatuvga qarshi chora ko'radigan shaxslardir. Ba'zi

hollarda, jinoyatlar guruh bo'lib, oldindan ro'yxatga olingan mashinalarni nishonga olgan holda sodir etiladi.

2. Tezkor-qidiruv faoliyatining o'rni va mazmuni

Tezkor-qidiruv faoliyati – jinoyat sodir etilishining oldini olish, ularni aniqlash, fosh etish va jinoyatchilarni aniqlash uchun ichki ishlar organlari tomonidan olib boriladigan maxsus faoliyatdir. Ushbu faoliyat quyidagilarga tayanadi:

1. Tezkor ma'lumotlar yig'ish (informatorlar, tashqi kuzatuv);
2. Ob'yektlarni yashirin kuzatish va monitoring qilish;
3. Surishtiruv-izlanish tadbirlarini o'tkazish;
4. Texnik vositalardan foydalanish (GPS, kuzatuv kamerasi yozuvlari, mobil aloqani tahlil qilish).

3. Fosh etish taktikasining asosiy bosqichlari

Ichki ishlar organlari tomonidan transport vositalarida sodir etilgan o'g'irlik jinoyatlarini fosh etish quyidagi bosqichlarda olib boriladi:

1. Jinoyat sodir etilgan joyni ko'zdan kechirish: moddiy izlar, izohlovchi belgilarning aniqlanishi (rezina izlari, barmoq izlari, videoyozuvlar).
2. Guvohlar va jabrlanuvchilar bilan ishlash: avtomobil egasidan to'liq axborot olish, yaqin atrofdagi guvohlarni aniqlash.
3. Kuzatuv kameralari yozuvlarini tahlil qilish: yo'l harakati kameralari, avtoturargoh kuzatuvlari.
4. Shubhali shaxslar bo'yicha tezkor ro'yxat asosida qidiruv: avval sudlangan, oldin avtomobil o'g'irlagan shaxslar ustidan nazorat.
5. Tezkor tadbirlar: shaxsiy qidiruv, yashirin kuzatuv, "tuzoq" usullarini qo'llash.

Amaliy misol:

2023-yilda Toshkent shahrida bir guruh shaxslar tungi vaqtda avtomobil salonlaridan mashina kompyuter tizimlarini o'g'irlash bilan shug'ullanib kelgan. Ichki ishlar organlari tomonidan o'rnatilgan yashirin kuzatuv kamerasi va avtoturargoh ishchilari bilan olib borilgan surishtiruv ishlari natijasida jinoyatchilar qo'lga olingan. Tezkor tadbirlar davomida ulardan bir nechta avtomobil butlovchi qismlari va portativ skanerlar musodara qilingan.

4. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash

1. GPS kuzatuv tizimlari: mashina joylashuvini aniqlash, harakatni kuzatish.
2. Sun'iy intellekt asosida videoanalitika: odam yoki transport harakati orqali avtomatik signal berish.
3. Mobil telefon signalini aniqlash: jinoyatchining hududdagi faolligini aniqlash.
4. Avtomatik raqam aniqlash tizimi (ARAT): o'g'irlangan mashinaning harakati avtomatik aniqlanadi.
5. Jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlar
 1. Hududiy patrullik xizmatining faoliyati: xavfli joylarda tunu-kun nazorat.
 2. Jamoatchilik bilan hamkorlik: mahalla faollari, avtomobil egalari bilan tushuntirish ishlari.
 3. Kuzatuv tizimlarini kengaytirish: aholi turar joylari, yirik avtoturargohlarga kameralar o'rnatish.

4. Texnik vositalarni ommaviy joriy etish: signalizatsiya, GPS, avtomatik qulf tizimlari.

6. Jinoyatlarni fosh etishda kompleks tezkor-tahliliy yondashuvning ahamiyati

Tezkor-qidiruv faoliyatining muvaffaqiyatli olib borilishi faqatgina an'anaviy uslublar bilan cheklanib qolmasdan, **kompleks yondashuv** va **tahliliy tarmoq modellaridan** foydalangan holda olib borilishi lozim. Bu, birinchi navbatda, jinoyat sodir etishdan oldingi holat, jinoyat sodir etilgan vaqt va undan keyingi harakatlarni o'zaro bog'liq tarzda tahlil qilish imkonini beradi.

1. Jinoyat sodir etilish vaqtida joylashuv, harakat trayektoriyasi, hududdagi signal kuchi, odamlar oqimi kabi **raqamli izlar** tahlil qilinadi.

2. Jinoyatchilarning harakatini **mobil telefonlar geolokatsiyasi, video kuzatuv tahlili, avtomatik raqam o'quv tizimlari** orqali tarmoq tarzida bog'lash – bu tezkor xizmatlar ishini ancha samarali qiladi.

Ilmiy

tahlil:

Jinoyat joyidan 1 km radiusdagi kameralar, mobil stansiyalar va Wi-Fi ulanish tahlili asosida jinoyatchining aniq harakat trayektoriyasi chizmalarini tuzish hozirgi zamonaviy tezkor-qidiruv strategiyasining markaziga aylanmoqda.

7. Transport vositalariga nisbatan sodir etiladigan o'g'irlik jinoyatlarining profilaktikasida ichki ishlar bo'limlari va fuqarolik jamiyati institutlari hamkorligi

Ichki ishlar organlari tomonidan **mahalliy profilaktika inspektorlari, fuqarolik jamiyati institutlari, mahalla faollari** va **ko'ngilli patrul guruhlari** bilan hamkorlikda o'tkaziladigan chora-tadbirlar jinoyatlarning oldini olishda sezilarli natija beradi.

1. **“Xavfsiz avtoturargoh” loyihasi** doirasida bir nechta mahallalarda kuzatuv kameralari o'rnatilib, tungi reydlar tashkil etilgan.

2. **Avtomobil egalariga yo'naltirilgan targ'ibot tadbirlari** – qanday qilib mashina xavfsizligini oshirish, signalizatsiya o'rnatish, xavfli hududlardan saqlanish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Amaliy misol:

Samarqand viloyatining Kattaqo'rg'on tumanida 2022-yil avgust oyida olib borilgan **“Xavfsiz hudud”** tezkor-profilaktika tadbiri davomida 3 ta avtomobil o'g'irligi jinoyati fosh etildi. Fuqarolarning berilgan murojaatlari asosida tezkor guruhlar tomonidan olib borilgan kuzatuv va tahlil ishlari natijasida jinoyatchilar qo'lga olindi.

Xulosa

Ichki ishlar organlarining tezkor-qidiruv faoliyati zamonaviy jamiyatda jinoyatchilikka qarshi kurashishning asosiy ustun tayanchlaridan biridir. Ayniqsa, transport vositalarida sodir etiladigan o'g'irlik jinoyatlarini fosh etish va ularning oldini olishda to'g'ri taktika, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, tezkor ma'lumotlar bazasiga ega bo'lish, jamoatchilik bilan hamkorlikda ish olib borish eng muhim omillar sirasiga kiradi. Tezkor-qidiruv choralari faqat jinoyatni fosh etish bilan cheklanmasdan, jinoyatlarning oldini olishda, xavfsizlikni ta'minlashda, fuqarolarning mulkini himoya qilishda ham hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi – Toshkent: “Adolat” nashriyoti,
2. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi – Toshkent: “Adolat” nashriyoti,
3. “Ichki ishlar organlari to‘g‘risida”gi Qonun, O‘RQ–419-son, 2016-yil 16-sentyabr.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–5107-sonli qarori, 2021-yil 4-iyun, “Ichki ishlar organlari faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
5. “Tezkor-qidiruv faoliyati to‘g‘risida”gi Qonun, O‘RQ–175-son, 2009-yil 25-dekabr.
6. “Transport vositalaridan foydalanish qoidalari”, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori.
7. To‘xtayev, A. Tezkor-qidiruv faoliyati asoslari. – Toshkent: Akademiya nashriyoti,
8. Abdullayev, B. Jinoyatlarni fosh etishda zamonaviy texnologiyalar roli. – “Huquqiy tadqiqotlar” jurnali,
9. Sobirov, M. Avtomobil o‘g‘irliklariga qarshi kurashishning huquqiy asoslari. – Toshkent: “Ijtimoiy fanlar” nashriyoti,